

dat enorme draagvlak onontkoombaar. Omdat het er zo massaal is, is zijn aanwezigheid niet te loochenen en moeilijk te negeren. In een recente discussietekst werkt Kunst en Democratie⁶ interessante verbanden uit tussen kwaliteit en succes op de markt. 'Cultuur wordt – onder het mom van democratisering - steeds meer gemeenten met commerciële maten. (...) De vrije markt wordt de metafoor voor de democratie, en een perfecte en legitieme democratie is er één die verkoopt zoals een topproduct uit de commerciële sfeer. Enkel wat vlot circuleert en dus "populair" is, wordt gezien als democratisch, legitiem, als instrument van directe inspraak en beslissingsmacht. (...) "Goed" zijn die dingen die massaal (kunnen) verspreid worden. (...) Datgene wat niet goed verkoopt is elitair, sektarisch en zeker niet democratisch. (...) Blijkbaar is dit niet "goed"'

De schrijvers van de discussietekst raken hier de kern van het participatiedebat aan dat nu bijna twee jaar woedt. Het na te streven doel (bijgevolg: 'goed') was een zo groot en divers mogelijk publiek aan te spreken. De groep regelmatige deelnemers, klein in aantal, werd verketterd als 'ascetische elite'.

Het spreekt vanzelf dat niet alle segmenten van het cultuuraanbod even vlot aan de man kunnen gebracht worden. Met name het compartiment kunst is soms behoorlijk complex. Dat ligt in de lijn van de verwachtingen bij een communicatievorm die zich voorneemt om een visie op de werkelijkheid te geven. Zeker nu de kunstenaar er dankzij de nieuwe media dragers bijgekregen heeft om zich uit te drukken en nu moet uittesten hoe dat best functioneert. Het vergt dus enige oefening en vertrouwde om naar kunst te kunnen kijken. En niet iedereen beschikt over die eigenschappen. Ook is niet iedereen bereid om zich die inspanning te getroosten. Dat is de schaduwzijde aan de autonomie van de kunst die Bart Verschaffel onder ogen durft te zien.⁷ Zijn redenering komt hierop neer, dat de autonomie van de kunst haar waarde fundeert, maar de kunst tegelijk in een isolement plaatst. Naarmate de kunst zich verder institutionaliseert en haar eigen geschiedenis maakt, wordt ze moeilijker en dus ontoegankelijker. Daardoor worden de vrijheid en de ongebondenheid van kunst en kunstenaar problematisch: als kunst niet dienstbaar gemaakt mag worden, is het niet duidelijk waarom of voor wie ze belangrijk zou zijn.

Twee bijgedachten. Eén. Als de autonomie van de kunst een schaduwzijde heeft, is dat

MATTEO BAVERO Directeur Teatro Garibaldi in Palermo. Overheid van Forza Italia schrapt 500.000 euro van het budget en herbestedt het theater tot marionettentheater voor toeristische doeleinden.

JORGE SILVA MELO Directeur Theater Lissabon. Mag sinds eind augustus uit 'veiligheidsoverwegingen' niet meer binnen in zijn theater. Een week na de sluiting heropende de rechtse burgemeester het Luna Park, waar straattheater en populaire revue opgevoerd worden.

CHRIS DERCON Sinds 1996 directeur van het museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam. Kreeg in 1999 een zakelijk leider naast zich. Liet dit voorjaar geregeld van zich horen toen de discussie met Leefbaar Rotterdam de cultuurwereld beroerde ('het Berlusconi-effect'). Diende in september zijn ontslag in en verkast naar München.

FRANZ XAVER OHNESORG Sinds 2001 intendant Berliner Philharmoniker. In oktober gedegradeerd tot consulent. Mag in die functie tot 2006 blijven. Accepteert voorlopig.

ALBERT KOST Intendant Komische Oper Berlijn. Contract na 2004 niet verlengd.

UDO ZIMMERMANN Sinds eind 2001 intendant Deutsche Oper Berlijn. Kampt met verlies van 1,7 miljoen euro. Legde in september saneringsplan voor om 800.000 euro te besparen. Stapt in juni 2003 op.

uitgangspunt dan nog houdbaar? Het is opmerkelijk, maar welke capriolen het participatiedebat ook maakte, dit beginsel is nooit ernstig onder druk komen te staan. Vrij vroeg in het debat wees de toenmalige minister van Cultuur Bert Anciaux erop dat hij in geen geval wou raken aan de autonomie van de kunstenaar. Twee. Als kunst vaak complex is, waarom zijn er dan in het participatiedebat niet meer stemmen opgegaan dat de media een belangrijke rol kunnen spelen in het ontsluiten, kaderen en becommentariëren van kunst? Op het moment dat dit misschien meer dan ooit nodig is, blijkt zich eerder het omgekeerde te voltrekken. In de breder geworden mix van onderwerpen, waaronder agendabepalende als de *Potters* en de *Lords*, dreigt het aandeel kunst ondergesneeuwd te geraken.

IV

Wat populair is, bevindt zich in het centrum van de aandacht. Wie bepaalt dat? De werkgroep van Kunst en Democratie spreekt in dat verband van 'een anti-elitaire elite'.⁸ Dat is een groep die het voor het zeggen heeft en de sleutels voor de publieke opinie in handen heeft. Rudi Laermans omschrijft hen als volgt: 'Het is een nieuwe klasse van hoger opgeleiden, progressief en politiek-correct, en die stelt zich overwegend anti-intellectualistisch op. Daarmee vormen ze een spiegelbeeld van het rechtse denken, dat eveneens het populaire en het volkse verdedigt.'⁹ Kunst en Democratie spreekt van een 'nieuw-links' dat door zijn opstelling zelf naar rechts verschuift.

Zijn de parallellen tussen populistisch denken en de opkomst van nieuw-rechts in Europa gerechtvaardigd? Wat gebeurt er eigenlijk als nieuw-rechts het voor het zeggen heeft? Een eerste test-case deed zich enkele jaren geleden voor bij de opkomst van het Front National in het zuiden van Frankrijk. Allicht dachten we toen nog te veel in beelden die ons overgeleverd waren uit de periode van het Derde Rijk. Achteraf bezien blijkt het niet te kloppen dat bibliotheken massaal leeggehaald zijn en dat er indexen circuleerden. De mandatarissen van de partij zullen er allicht voor gezorgd hebben dat er meer titels in de rekken kwamen die hen aanstonden, maar van het verwijderen van *Entartete Kunst* zijn ons geen voorbeelden bekend.

Nu nieuw-rechts recent ingebed raakte in centrumsteden met een groot cultureel potentieel, blijkt dat het allemaal subtieler in elkaar zit. Volgens de regels van de politiek voltrekt